

NATIONALE TUINVOGELTELLING 2003-2018

Vijftien jaar tuinvogels tellen

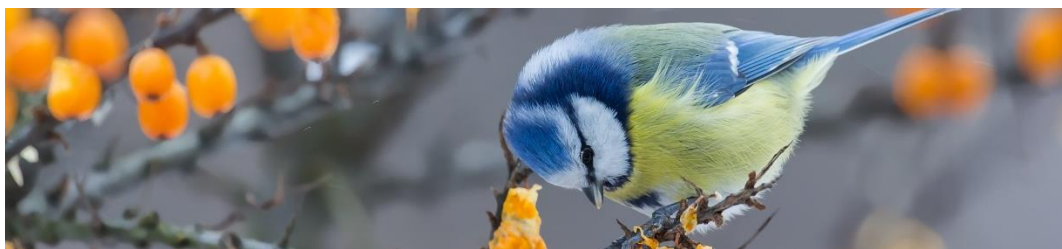

De Nationale Tuinvogeltelling wordt
georganiseerd door

Vaker vogels tellen?

Vijftien jaar tuinvogels tellen

De Nationale Tuinvogeltelling wordt sinds 2003 georganiseerd door Vogelbescherming Nederland en Sovon Vogelonderzoek Nederland. Vóór 2003 organiseert Vogelbescherming een aantal kleinschalige proeftellingen om te testen of het idee van een nationale telling levensvatbaar is. De proeftellingen worden positief geëvalueerd. Er wordt gestart met de tuinvogeltelling zoals we die nu kennen: een nationaal evenement waarbij zoveel mogelijk vogelliefhebbers worden gestimuleerd om hun tuinvogels te tellen.

In de eerste vijf jaar waren de tellingen nog relatief kleinschalig met tussen de tienduizend en twintigduizend deelnemers. Na 2008 zijn de aantallen ingestuurde tellingen van zodanige omvang (jaarlijks meer dan 30.000 tellingen met uitschieters naar bijna 50.000 tellingen) dat we uitspraken kunnen gaan doen over de resultaten. In de afgelopen vijftien jaar werden bijna 430.646 tellingen ingevoerd met in totaal 6.607.849 waarnemingen verdeeld over 149 verschillende vogelsoorten.

De lijst met vogels die doorgegeven konden worden is in de loop van de jaren beperkt. Vogels die nu niet meer geteld kunnen worden, maar voorheen wel, zijn bijvoorbeeld frater en visarend. Nieuwkomers op de lijst zijn grote Canadese gans en middelste bonte specht.

Middelste bonte specht (illustratie Elwin van der Kolk)

De Nationale Tuinvogeltelling levert een momentopname van de aantallen vogels die in Nederlandse tuinen aanwezig zijn. In combinatie met de resultaten van andere jaren en met andere tellingen levert dit een beeld van de ontwikkelingen in het belang van tuinen voor vogels. Dit jaar vindt de 15de editie plaats, een goede reden om eens dieper in de gegevens te duiken. De resultaten onderstrepen het belang van tuinen voor de winteroverleving van vogels.

Telmethodiek

De Nationale Tuinvogeltelling is een *citizen science* project. Oftewel: burgers leveren een bijdrage aan onderzoek, in dit geval naar het tuingebruik door vogels in de winter.

De tellingen van 2003 tot en met 2006 vinden plaats in december. Eind 2006 besluiten Vogelbescherming en Sovon om aan te sluiten bij de januaritellingen van de Britse RSPB en de Duitse NABU. De data worden verschoven naar januari. In 2007 vindt er daarom geen Tuinvogeltelling plaats.

In 2009 zijn de telregels aangepast: in plaats van een uur tellen, vroegen Vogelbescherming en Sovon mensen om een half uur te tellen. De reden hiervan was tweeledig: na een half uur worden doorgaans geen nieuwe of extra soorten geteld. Daarbij kwam dat de Tuinvogeltelling vaak een eerste kennismaking is voor mensen met de vogels in hun tuin. Vogelbescherming en Sovon zien de Tuinvogeltelling als een belangrijk instrument voor bewustwording over vogels in je directe leefomgeving. Hoe meer mensen meedoen, hoe meer mensen bewust worden van de vogels in hun tuin: aan een telling van een half uur is het makkelijker meedoen dan aan een telling van een uur.

Voor de resultaten van de Tuinvogeltelling geldt de kracht van de massa. Bij laagdrempelig onderzoek als dit is het onvermijdelijk dat deelnemers een verkeerde waarneming doorgeven. Dankzij het gebruik van zogeheten 'drempelwaardes' voor een aantal vogelsoorten worden grote aantallen onwaarschijnlijke waarnemingen uit de resultaten gefilterd. Kleine aantallen foutieve waarnemingen (bijvoorbeeld een verschil tussen 4 of 5 huismussen), fouten in de determinatie of vergissingen tijdens het invoeren van tellingen (iemand voert per ongeluk een boomklever in waar hij of zij een boomkruiper zag), kunnen niet voorkomen worden.

Het is belangrijk om te bedenken dat eerder genoemde fouten als het ware 'verdund' worden door de massaliteit aan gegevens die verzameld worden tijdens de Nationale Tuinvogeltelling. Daarnaast gaat het bij de Nationale Tuinvogeltelling niet om een volledig beeld van alle vogels in alle tuinen. Deelnemers vinden het

soms teleurstellend dat een vaste tuinsoort zich tijdens de telling niet laat zien. Het is goed om te realiseren dat het doel van een telling niet volledigheid is. Zo lang we ieder jaar op ongeveer dezelfde wijze een grote steekproef doen, is het niet erg dat een aantal individuele vogels ontbreken in de telling.

Tijdens het evenement zijn de resultaten ongefilterd en *live* te volgen op de website. In dit overzicht richten we ons op de gecorrigeerde aantallen van de meest getelde vogelsoorten. De Nationale Tuinvogeltelling kan gebruikt worden om uitspraken te doen over hoe tuinvogels onze tuinen in de winter gebruiken. De telling is niet geschikt om uitspraken te doen over trends in voorkomen van tuinvogels.

Resultaten

Landelijk naar regionaal

De top-10 van meest getelde soorten wordt jaarlijks gepubliceerd op de website van de Nationale Tuinvogeltelling en in de media. Hierbij gaat het om de cumulatieve absolute aantallen getelde individuen. Deze rangschikking is door de jaren heen tamelijk statisch en wordt jaarlijks aangevoerd door de huismus gevolgd door de merel en de koolmees. Daaronder wordt van jaar tot jaar van plek gewisseld door vink, kauw en pimpelmees. In de bijlage is de top-10 van de 2003 t/m 2017 gepubliceerd.

De huismus staat al die jaren al stevig op nummer 1 van de Nationale Tuinvogeltelling (foto Ruud van Beusekom)

Op provinciaal niveau wordt de top-10 bij vrijwel alle provincies ook aangevoerd door de huismus in alle 15 jaar. Slechts 8 keer moest de huismus een provinciale eerste plaats afstaan aan kauw, spreeuw of Turkse tortel, die 's winters eveneens in groepen leven. Daarnaast kent de top-10 van de verschillende provincies een iets grotere diversiteit aan soorten, al naar gelang de aard van de provincie –bebost, landelijk of verstedelijkt- zien we soorten die de landelijk top-10 nooit halen. Het gaat om de algemene tuinvogels groenling, heggenmus, staartmees en ekster; platteland-soorten ringmus en zwarte kraai en enkele watervogels, waaronder wilde eend, kokmeeuw en ganzen.

Als we nog verder inzomen, tot op stedelijk niveau, komen grotere verschillen naar voren en zijn boeiende patronen te herkennen. In de vier grote steden is de koolmees de meest getelde soort. Voor huismussen die vooral op de grond voedsel zoeken is in grote steden geen plaats meer.

Het is verleidelijk om nog verder in te zoomen, bv tot op postcode of straat, maar het aantal ingevoerde tellingen per postcode verschilt sterk en de steekproefomvang wordt in veel gevallen te klein om betrouwbare uitspraken over te doen.

Alternatieve top-10

Er zijn verschillende manieren om tellingen te interpreteren. In de hierboven beschreven top-10 van meest getelde soorten scoren de vogels die in groepen leven natuurlijk goed, naast huismus leven mezen, vinken, kauwen en duiven in groepen. Solitaire soorten of soorten die in kleine groepen leven, scoren minder hoog in de top-10 van meest getelde soorten. Denk aan merel en roodborst, die vaak met één of twee vogels tegelijk gezien wordt.

Hoewel de huismus de meest getelde soort is, wordt deze niet automatisch in de meeste tuinen gezien. Een alternatieve top-10, van vaakst gemelde soorten, ziet er heel anders uit. Deze top-10 zal voor de gemiddelde tuinteller meer herkenbaar zijn. In de bijlage is de top-10

van meest geziene vogels van 2004 t/m 2017 gepubliceerd (deze top-10 is van 2013 niet bewaard).

De top-10 'meest geziene vogels' wordt landelijk meestal aangevoerd door merel, soms koolmees, gevolgd door de roodborst en pimpelmees. In deze top-10 komen we veel voorkomende solitair levende tuinvogels tegen zoals de heggenmus.

Op provinciaal niveau staan ook merel of koolmees boven aan en zelfs in de meeste gemeentes. Dat is ook niet verrassend, koolmees en merel zijn in elke tuin te zien. De huismus, die gemiddeld in 54,1 % van de tuinen wordt gezien, vinden we in de alternatieve top-10 pas terug op plek vier in 2004 en deze zakte naar een zesde plaats in 2010 en 2011. Als we via deze wijze inzoomen worden de regionale verschillen in de achteruitgang van de huismus zichtbaar. In de provincie Zuid-Holland verdwijnt de huismus zelfs uit de top-10.

In de top-10 met meest geziene vogelsoorten, staat stevast de roodborst hoog genoteerd. Bijna iedere tuin heeft zijn 'eigen' roodborst (foto Martin Hierck).

Veranderingen

De weersomstandigheden spelen een belangrijke rol voor zowel de tuinvogels als de tellers. Bij koud en wit winterweer doen meer mensen mee aan de Nationale Tuinvogeltelling én zien deelnemers gemiddeld meer vogels per telling.

Tuinen van levensbelang voor vogels

Bij een aantal soorten zien we duidelijk de gang naar tuinen in strenge winters. Aansprekende voorbeelden zijn de grote bonte specht en de vink. Tijdens de strenge winter van 2013, toen de Elfstedenkoorts in ons land heerste, werden tijdens de Nationale telling recordaantallen van de grote bonte specht en de vink geteld (zie de *infographic* in de bijlage). De aantallen van deze soorten waren ruim twee maal hoger dan het meerjarig gemiddelde, de grote bonte specht werd ook in twee maal zoveel tuinen waargenomen, van de vink waren bovendien de groepen groter dan het meerjarig gemiddelde. 4,17 vinken per telling in 2013, tegenover 3,89 gemiddeld over 15 jaar. De vink stond in dat jaar in de nationale top-10 op vierde plaats; een uitzonderlijk hoge score voor de vink in vergelijking met andere (minder winterse) jaren.

Dit onderstreept het belang van tuinen voor de winteroverleving van vogels. Ze komen af op onze voedertafels, op vogelpindakaas en op vetblokken. Dit effect wordt versterkt door het feit dat mensen bij streng winterweer meer geneigd zijn om vogels in de tuin te voeren. De Tuinvogeltelling zegt dus niet alleen iets over vogels, maar zeker ook iets over mensen! Tijdens de eerder genoemde telling van 2013, zei 89,7% van de deelnemers de vogels te hebben gevoerd tijdens de tellingen. Het voeren leverde toen gemiddeld 9 verschillende vogelsoorten op en niet bijvoeren slechts 6,8 soorten.

Neergang van de spreeuw

De meest opzienbarende en tegelijkertijd alarmerendere verandering in de top-10 is de afname van de spreeuw van de vierde plek tijdens de eerste editie van de Tuinvogeltelling in 2003 naar een plek buiten de top-10 in 2016. Deze dalende lijn wordt bevestigd door andere meetnetten. 2014 was niet voor niets het [Jaar van de Spreeuw](#). In 2017 was de spreeuw terug in de top-10, op de negende plaats.

Opkomst van de Turkse tortel en halsbandparkiet

De Turkse tortel lijkt toe te nemen, maar door alleen naar de cijfers te kijken krijg je een vertekend beeld. Steeds meer mensen in grote steden doen mee. De Turkse tortel wordt weliswaar vaker gemeld, maar feitelijk is de Turkse tortel niet toegenomen; de populatie heeft zich verschoven naar het westen.

In steeds meer steden komt de halsbandparkiet de top-10 binnen. Voor het eerst in 2005 in Den Haag en Amstelveen, inmiddels in 12 verschillende steden. De Stadsduif is een opvallende maar logische soort in de top-10 van de gemeentes Den Haag en Amsterdam.

De opkomst van de halsbandparkiet is goed terug te zien in de top-10 van de Nationale Tuinvogeltelling (foto iStock).

Tijd en ervaring

Niet alleen de massa ook de duur van een telling is bepalend voor de kwaliteit van de resultaten. Eenvoudig gezegd: als je maar lang genoeg, consequent op

dezelfde manier telt, dan blijkt dat de aantallen vanzelf groter of kleiner worden of fluctueren. Hoe langer we de Nationale Tuinvogeltelling organiseren, hoe meer de cijfers gaan spreken.

Weinig mensen doen jaarlijks mee aan de Tuinvogeltelling, maar vanuit de meeste deelnemers zegt al eens vaker te hebben mee gedaan. Ervaren tellers zagen in 2014 7,4 verschillende vogelsoorten per telling, tegen over 5,6 vogelsoorten door onervaren tellers. Deelnemers die óók tellen voor andere telprojecten van Sovon vogelonderzoek Nederland, zien gemiddeld 9 soorten per telling. In de loop van de tijd zal de telling niet alleen massaler maar ook betrouwbaarder worden.

Het belang van de Nationale Tuinvogeltelling

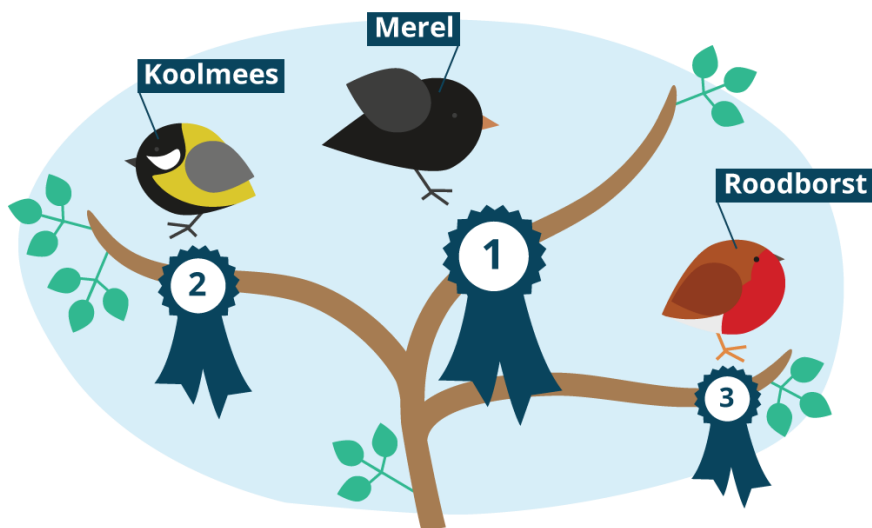
De Nationale Tuinvogeltelling laat zien dat onze tuinen in de winter van levensbelang zijn voor vogels. We zien een aantal landelijke trends uit andere meetnetten terug in de resultaten van de tuinvogeltelling. Denk aan de dalende trend van de spreeuw, de opkomst van de halsbandparkiet en de westelijke beweging van de Turkse tortel. We zien hoe zeer vogels (met name in strengere winters) afhankelijk zijn voor hun overleving van onze tuinen, met name terug te zien in de telgegevens van de grote bonte specht en de vink. Vogelbescherming Nederland blijft zich dan ook hard maken om het vogelvriendelijk inrichten van tuinen te bevorderen.

De Tuinvogeltelling levert niet alleen telgegevens op, maar ook vele tienduizenden enthousiaste mensen die gedurende een half uur bewust met de vogels in hun tuin bezig zijn. De vele media-aandacht, de bekendheid voor vogels die de Tuinvogeltelling creëert en daarmee de aandacht voor het belang van vogels- en natuurbescherming, is een even belangrijk aspect.

Vogelbescherming Nederland,
Januari 2018.

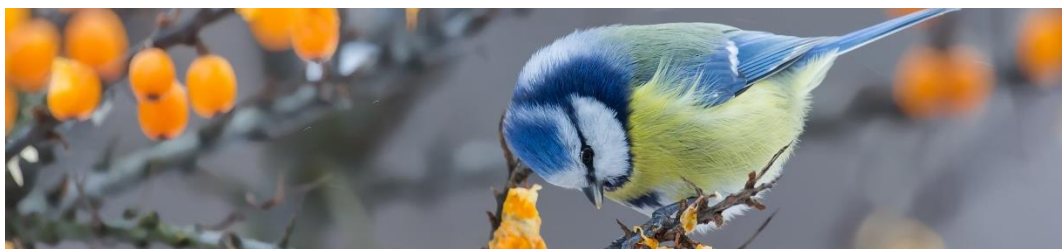

In hoeveel procent van de tuinen?

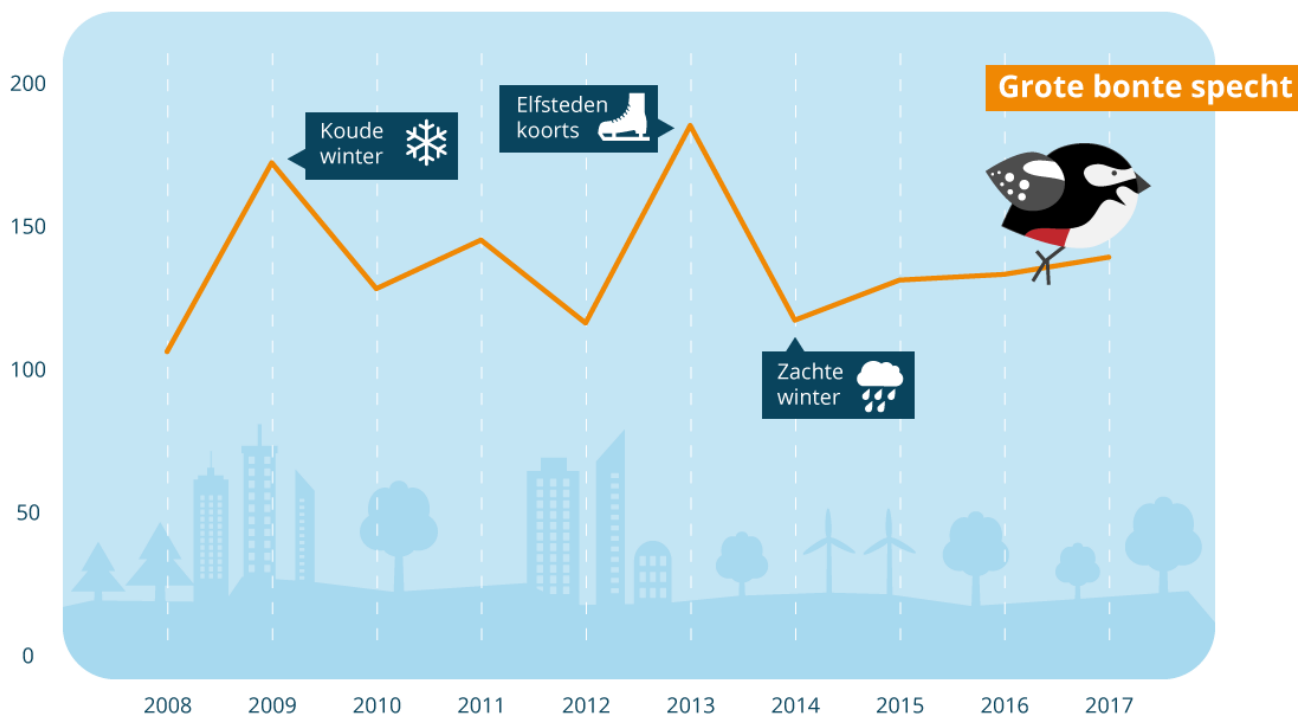

1	Merel	91%
2	Koolmees	83%
3	Roodborst	81%
4	Pimpelmees	62%
5	Huismus	54%
6	Ekster	47%
7	Turkse tortel	46%
8	Vink	45%
9	Houtduif	45%
10	Heggenmus	37%
11	Kauw	37%

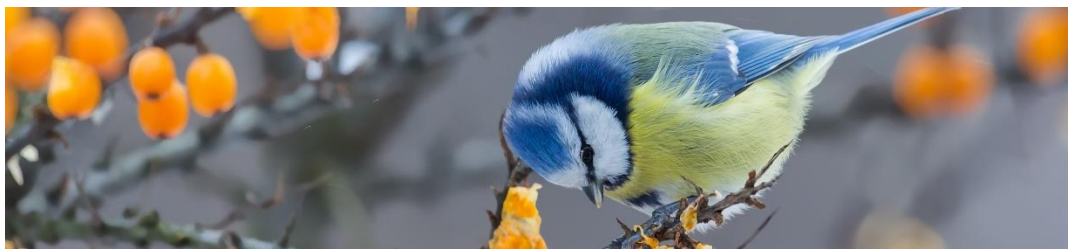
In deze grafiek wordt het percentage tellingen weergegeven waarin deze vogelsoorten geteld werden tijdens de Nationale Tuinvogeltelling van 2017. In 91% van de tellingen werd een of meer merels geteld, in 37% van de tellingen werd een of meer kauwtjes geteld. © Vogelbescherming Nederland, 2017.

Grote bonte spechten komen in strenge winters meer naar tuinen

Het aantal deelnemers aan de Nationale Tuinvogeltelling wisselt van jaar tot jaar. Voor deze grafieken zijn de aantallen getelde vogels omgerekend naar indexcijfers. Dit maakt vergelijking van verschillende jaren mogelijk. Het basisjaar is 2008 (=100). © Vogelbescherming Nederland, 2017

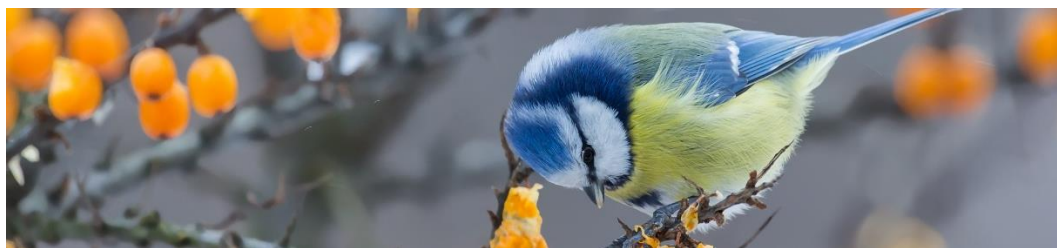
Top-10 meest getelde vogels 2003-2017

Deze top-10 wordt ieder jaar op de website van de Nationale Tuinvogeltelling gepubliceerd.

	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009*	2008*	2006	2005	2004	2003
1	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus
2	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Merel	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees
3	Merel	Merel	Merel	Merel	Merel	Merel	Merel	Koolmees	Merel	Merel	Merel	Merel	Merel	Merel
4	Kauw	Pimpelmees	Pimpelmees	Pimpelmees	Vink	Pimpelmees	Pimpelmees	Vink	Pimpelmees	Pimpelmees	Pimpelmees	Pimpelmees	Pimpelmees	Spreeuw
5	Pimpelmees	Vink	Vink	Vink	Pimpelmees	Kauw	Vink	Pimpelmees	Vink	Spreeuw	Kauw	Vink	Kauw	Vink
6	Vink	Kauw	Kauw	Kauw	Kauw	Vink	Spreeuw	Spreeuw	Kauw	Vink	Spreeuw	Spreeuw	Turkse tortel	Pimpelmees
7	Turkse tortel	Turkse tortel	Turkse tortel	Turkse tortel	Houtduif	Turkse tortel	Kauw	Kauw	Spreeuw	Kauw	Vink	Kauw	Vink	Kauw
8	Houtduif	Roodborst	Houtduif	Houtduif	Turkse tortel	Houtduif	Turkse tortel	Turkse tortel	Turkse tortel	Turkse tortel	Turkse tortel	Turkse tortel	Spreeuw	Kokmeeuw**
9	Spreeuw	Ekster	Roodborst	Ekster	Spreeuw	Spreeuw	Houtduif	Houtduif	Houtduif	Houtduif	Houtduif	Roodborst	Ringmus	Turkse tortel
10	Roodborst	Houtduif	Spreeuw	Spreeuw	Roodborst	Ekster	Ekster	Roodborst	Ekster	Ringmus	Roodborst	Ringmus	Houtduif	Houtduif

*) In 2007 is er geen Tuinvogeltelling gehouden i.v.m. de wisseling van december naar januari. De telling van 2008 vond plaats in december, de telling van 2009 in januari.

**) De eerste vijf jaar waren de tellingen nog relatief kleinschalig met tussen de tienduizend en twintigduizend deelnemers. Daarom kan een relatief afwijkende soort als een kokmeeuw in de top-10 van 2003 voorkomen.

Top-10 meest geziene vogels 2004-2017*

	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009**	2008**	2006	2005	2004
1	Merel	Merel	Merel	Merel	Merel	Merel	Merel	Merel	Merel	Merel	Merel	Koolmees***	Merel
2	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Koolmees	Merel	Koolmees
3	Roodborst	Roodborst	Roodborst	Pimpelmees	Roodborst	Roodborst	Pimpelmees	Roodborst	Roodborst	Pimpelmees	Roodborst	Roodborst	Pimpelmees
4	Pimpelmees	Pimpelmees	Pimpelmees	Roodborst	Pimpelmees	Pimpelmees	Roodborst	Pimpelmees	Pimpelmees	Roodborst	Pimpelmees	Pimpelmees	Huismus
5	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus	Vink	Huismus	Vink	Vink	Vink	Vink	Huismus	Huismus	Vink
6	Ekster	Vink	Vink	Vink	Huismus	Turkse tortel	Huismus	Huismus	Huismus	Huismus	Vink	Vink	Roodborst
7	Turkse tortel	Ekster	Houtduif	Turkse tortel	Turkse tortel	Ekster	Turkse tortel	Turkse tortel	Turkse tortel	Turkse tortel	Turkse tortel	Ekster	Turkse tortel
8	Vink	Turkse tortel	Ekster	Ekster	Houtduif	Vink	Houtduif	Ekster	Ekster	Ekster	Ekster	Turkse tortel	Heggenmus
9	Houtduif	Houtduif	Turkse tortel	Houtduif	Ekster	Houtduif	Ekster	Heggenmus	Houtduif	Kauw	Kauw	Heggenmus	Kauw
10	Heggenmus	Heggenmus	Heggenmus	Kauw	Heggenmus	Heggenmus	Heggenmus	Houtduif	Kauw	Houthuif	Heggenmus	Kauw	Ekster

*) De top-10 van meest geziene vogels is in 2013 niet bewaard.

**) In 2007 is er geen Tuinvogeltelling gehouden i.v.m. de wisseling van december naar januari. De telling van 2008 vond plaats in december, de telling van 2009 in januari.

***) In 2005 zit er een verschil van slechts 16 (!) vogels tussen de koolmees (7.172 geteld) en de merel (7.156 geteld).